

BEOORDELINGSRAPPORT

Beperkte opleidingsbeoordeling

**hbo-bacheloropleiding
Communication and Multimedia Design
(CMD)**

voltijd

Hanzehogeschool Groningen

**De kracht van
kennis.**

BEOORDELINGSRAPPORT

Beperkte opleidingsbeoordeling

hbo-bacheloropleiding Communication and Multimedia Design (CMD)

voltijd

Hanzehogeschool Groningen

CROHO nr. 34092

Hobéon Certificering

Datum

15 april 2019

Auditpanel

Drs. W.G. van Raaijen (voorzitter)

Drs. J.E.D. Ossewold

Ing. B.G.M. Olde Hampsink

D. Boersma (student-auditor)

Secretaris

H.R. van der Made

INHOUDSOPGAVE

1.	BASISGEGEVENS	1
2.	SAMENVATTING	3
3.	INLEIDING	5
4.	OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN	7
5.	ALGEMEEN EINDOORDEEL	19
6.	AANBEVELINGEN	21
BIJLAGE I	Scoretabel	23
BIJLAGE II	Programma, werkwijze en beslisregels	25
BIJLAGE III	Lijst geraadpleegde documenten	29
BIJLAGE IV	Overzicht auditpanel	31

1. BASISGEGEVENS

NAAM INSTELLING	Hanzehogeschool Groningen
status instelling	Bekostigd
resultaat instellingstoets kwaliteitszorg	Positief
NAAM OPLEIDING (zoals in croho)	Communication and Multimedia Design
registratienummer croho	34092
domein/sector croho	Creative Technologies
oriëntatie opleiding	Hbo
niveau opleiding	Bachelor
graad en titel	Bachelor of Science (BSc)
aantal studiepunten	240 EC
Afstudeerrichtingen/majoren	Game Design (GD), Interaction Design (ID), Visual Design (VD)
locatie	Groningen
variant	Voltijd
joint programme	n.v.t.
onderwijstaal	Nederlands/Engels (GD)
datum audit / opleidingsbeoordeling	14 februari 2019

2. SAMENVATTING

De hbo-bachelor Communication & Multimedia Design (CMD) van de Hanzehogeschool is één van de negen CMD-bacheloropleidingen in Nederland. De CMD-opleidingen leiden op voor uiteenlopende functies in de creatieve sector. Afgestudeerden zijn ontwerpers van digitale interactieve middelen die creatief zijn in het bedenken van (technologische) oplossingen.

Standaard 1. Beoogde leerresultaten

De opleiding voldoet op deze standaard niet alleen aan de basiskwaliteit, maar ontstijgt deze waar het gaat om haar profilering.

Het opleidingsprofiel voldoet aan het bachelorniveau en is inhoudelijk stevig verankerd in het (inter)nationale domein waarin de afgestudeerde CMD'er aan de slag gaat; tevens is het profiel breed – ook door het eigen regionale werkveld – gevalideerd. Het profiel kent bovendien een expliciete focus op internationalisering en een voor de CMD'er passende gerichtheid op onderzoekend vermogen, die zij op passende wijze heeft uitgewerkt in haar opleidingsplan. Daar bovenop weet de opleiding zich in haar profiel te onderscheiden door hierin expliciet het ondernemerschap – als doorwerking van een van de strategische thema's van de Hanzehogeschool – op te nemen. In haar Opleidingsplan heeft zij de door haar beoogde ontwikkeling tot ondernemende professional helder geëxpliciteerd.

Alles afwegend, komt het panel voor Standaard 1 tot het oordeel '**goed**'.

Standaard 2. Onderwijsleeromgeving

Het curriculum kent een goede wisselwerking met de beroepspraktijk. De focus op echte CMD-beroepsproducten mag echter al eerder in de opleiding gebeuren. Het programma heeft een voor iedere major logische structuur, is dekkend voor de beoogde leerresultaten, biedt inhoudelijke samenhang en een toename in complexiteit. Het programma faciliteert de mogelijkheid om ondernemerscompetenties te ontwikkelen en multidisciplinair samen te werken. Niet alleen in de Game Design major is de internationale dimensie tastbaar aanwezig, maar ook in de andere majoren studeren studenten in een internationale ambiance en volgen zij relatief veel buitenlandstages. Onderzoek is geïntegreerd in de projecten, maar zou sterker verbonden kunnen worden met de vervaardiging van prototypen op basis van iteratie.

Het docerend personeel is zeer betrokken bij de studenten, goed benaderbaar en hooggekwalificeerd. De creatieve dimensie zou nog versterkt kunnen worden. Door de aanzienlijke uitbreiding van het docentencorps bouwt de opleiding aan een nieuw teamverband en is er aandacht voor (didactische) professionalisering, waarbij ook oudere docenten een opvallende veerkracht en een stevig commitment aan de opleiding laten zien.

De opleidingseigen voorzieningen faciliteren de multidisciplinaire samenwerking en de ontwikkeling van ondernemende competenties. De Digital Society Hub is daar een prachtig voorbeeld van. De ruimtelijke voorzieningen heeft de opleiding goed op orde.

De begeleiding is in de bovenbouw terecht vraaggestuurd en fraai ingericht met een Study Desk, maar zou in de eerste twee studie jaren nog nadrukkelijker en eenduidiger vorm kunnen krijgen. Internationale studenten voelen zich welkom en gezien. De informatievoorziening aan studenten is op orde; de inspraak via de Opleidingscommissie zou meer geformaliseerd en verstevigd kunnen worden.

Alles afwegend, voldoet de opleiding voor wat betreft Standaard 2 aan de vereisten van basiskwaliteit: (i) programmatisch is sprake van een gedegen programma, waarin het iteratieve proces van ontwerpgericht onderzoek nog sterker kan worden uitgewerkt; (ii) het docentencorps is inhoudelijk goed geëquipeerd, waarbij hard wordt gewerkt aan teamvorming en de didactische professionalisering van de nieuwkomers; de creatieve dimensie binnen het team verdient nog aandacht; (iii) de ruimtelijke en opleidings specifieke faciliteiten heeft de opleiding zonder meer op orde.

Het panel beoordeelt Standaard 2 derhalve als '**voldoende**'.

Standaard 3. Toetsing

De opleiding heeft haar toetsgebouw op een gedegen wijze ingericht. Er is aandacht voor zowel de validiteit, de betrouwbaarheid als de transparantie naar studenten toe. Dit geldt niet alleen voor de tussentijdse toetsen, maar ook voor het eindwerk; de vastlegging van feedback kan echter consequenter gebeuren. De door het panel beoordeelde selectie van tussentijdse toetsen was inhoudelijk aan de maat. De kwaliteitsborging gebeurt door een examencommissie en toetscommissie die beide stevig in positie zijn en een realistisch beeld hebben van 'de klus die nog geklaard moet worden'. De ontwikkeling in de richting van een assessmentcultuur vindt het panel prima en passend ook voor het type opleiding. De opleiding mag daarbij meer ruimte laten voor de intrinsieke motivatie van de student, zijn specifieke talenten en eigen profilering, en minder 'malachtig' en meer gedifferentieerd beoordelen. Alles afwegend komt het panel voor Standaard 3 tot het oordeel '**voldoende**'.

Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten

De afgestudeerden realiseren zonder twijfel het hbo-bachelorniveau. Het uitgevoerde onderzoek is stevig, maar drijft in zijn opzet enigszins weg van de innovatieve beroepsproducten die het CMD-domein verlangt. De opleiding is zich hiervan bewust en verwacht bij volledige doorwerking van het nieuwe curriculum passender afstudeerwerk. Het werkveld toont zich tevreden over de professionele kwaliteiten van de afgestudeerden, die soms al tijdens hun studie een baan krijgen aangeboden. Het panel beoordeelt Standaard 4 als '**voldoende**'.

Algemene conclusie:

De opleiding heeft een periode van stormachtige groei achter de rug. Inmiddels zijn de processen en de voorwaarden op orde, zodat er nu meer rust ontstaat voor reflectie en inhoudelijke verdieping. De plannen daartoe zijn talrijk, gaan in de goede richting en scheppen dan ook hoge verwachtingen.

Het panel is zeer te spreken over het streven van de opleiding om te komen tot een andere beoordelingscultuur, met een betere balans tussen assessment en beroepsproduct enerzijds, en het proces anderzijds. Aandacht daarbij voor de intrinsieke motivatie, 'het eigen profiel' van de student en zijn talentontwikkeling op basis van zijn innovatieve/creatieve vermogens vindt het panel van belang, ook al vanwege de grootte van de opleiding.

Het panel complimenteert de opleiding voor de bovengemiddeld goede wijze waarop zij onderwijs, onderzoek en werkveld met elkaar weet te verbinden, met name door de inrichting van Innovatiewerkplaatsen.

Met het oordeel 'goed' op Standaard 1 en een 'voldoende' voor de standaarden 2 t/m 4 komt het panel voor de opleiding als geheel tot het oordeel '**voldoende**'.

Het panel adviseert de NVAO dan ook de hbo-bacheloropleiding Communication & Multimedia Design van de Hanzehogeschool Groningen opnieuw te accrediteren voor een periode van zes (6) jaar.

Na instemming van de panelleden is dit rapport vastgesteld door de voorzitter te Den Haag op 15 april 2019.

3. INLEIDING

De opleiding wordt beoordeeld in clusterverband, waarvan negen bacheloropleidingen Communication & Multimedia Design (CMD) deel uitmaken. De CMD-opleiding van de Hanzehogeschool is in omvang de grootste CMD-opleiding van Nederland. Zij telt meer dan 1.300 studenten, maakt deel uit van het Instituut voor Communicatie, Media en IT (CMI) van de Hanzehogeschool en is aangesloten bij het International Network of Communication & Multimedia Design (INCMD), het landelijk overleg van de negen CMD-opleidingen.

Het instituut voor CMI is met 3.374 studenten, van wie er ca. 540 afkomstig zijn uit het buitenland, het grootst van de 18 schools van de Hanzehogeschool. Naast CMI maken nog drie opleidingen deel uit van het instituut: de bachelors HBO-ICT, Communicatie/International Communication (CO/IC) en de master International Communication (MIC).

De bacheloropleiding CMD van de Hanzehogeschool is voortgekomen uit de opleiding Communicatiesystemen (CS). De transitie van een economische adviesopleiding naar een ontwerpopleiding in het creatief technologisch domein vond vanaf 2014 plaats. De opleiding maakte vanaf de eerste lichting CMD-studenten in 2014 een onstuimige groei door: van 5 eerstejaarsgroepen in 2015 naar 18 in 2018. Daardoor is ook het docentencorps aanzienlijk uitgebreid: van ca. 30 in 2015 naar ca. 76 in 2018.

De opleiding biedt drie majoren, die zijn ontwikkeld vanuit de specialisaties in het oude CS-programma en die in september 2017 hun nieuwe naam kregen: Game Design (Engelstalig, 543 studenten), Interaction Design (211) en Visual Design (563). Aanvankelijk kozen studenten direct bij aanvang van hun opleiding voor een van de drie majoren en volgden zij ieder een eigen curriculum, verzorgd door een eigen docententeam. Niet alleen vanuit organisatorisch oogpunt was deze opzet – zonder nadrukkelijke gemene deler tussen de drie majoren – inefficiënt en kostbaar, maar ook ontbrak een substantiële gemeenschappelijke CMD-stam en een gezamenlijke propedeuse. De opleiding is daarom in 2017 gestart met een gezamenlijk eerste jaar voor alle drie de majoren, een propedeuse met de vereiste oriënterende, selecterende en verwijzende functie.

Het onderzoek binnen het instituut CMI gebeurt in een viertal lectoraten, waarvan de opleiding CMD direct verbonden is met het lectoraat User-Centered Design. De samenwerking tussen onderwijs, onderzoek en werkveld krijgt vorm in de zogenoemde Digital Society Hub, een innovatiewerkplaats waarin de partijen werken aan nieuwe ontwikkelingen zoals bijv. 5G, Big Data of E-Health.

Dit rapport beschrijft de bevindingen, afwegingen en oordelen van het accreditatiepanel dat op 14 februari 2019 de opleiding visiteerde. De beoordeling geschiedde op basis van de vier standaarden uit het Beperkte Opleidingsbeoordelingskader van de NVAO. De neerslag daarvan is per beoordelingsstandaard opgenomen in hoofdstuk 4 van dit rapport.

Verbeteracties na de vorige accreditatie

Het panel dat de opleiding in 2012 beoordeelde, concludeerde dat de toenmalige CS-bachelor al aan het voorsorteren was op het domein techniek. Zo vond het dat de opleiding onvoldoende de adviesrol benadrukte en het accent meer op de maakkant legde. Ook constateerde het toenmalige panel dat de docenten nog steviger konden worden getraind in onderzoeksvaardigheden, dat bij het afstuderen de opleiding de go/no go-beoordelingen strakker moest handhaven en dat zij haar studenten sterker moest aansturen op hun probleemstelling.

Voor zover de aanbevelingen van het panel uit 2012 nog van toepassing zijn op het nieuwe CMD-programma, heeft de opleiding in haar Zelfevaluatie aandacht besteed aan de wijze waarop zij invulling heeft gegeven aan de adviezen. Het huidige panel heeft de verbeteringen betrokken in zijn beoordeling.

4. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN

4.1. Beoogde leerresultaten

Standaard 1: De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde leerresultaten beschrijven aantoonbaar het niveau (associate degree, bachelor of master) zoals gedefinieerd in het Nederlands kwalificatieraamwerk en de oriëntatie (hbo of wo) van de opleiding. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die vanuit het regionale, het nationale en het internationale perspectief door het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding. Voor zover van toepassing zijn de beoogde leerresultaten tevens in overeenstemming met relevante wet- en regelgeving.

Bevindingen

De CMD-bacheloropleiding leidt professionals op die aan de slag kunnen in de zich snel ontwikkelende Creative Technology sector. Afgestudeerden komen terecht in de creatieve zakelijke dienstverlening en op communicatieafdelingen van *profit* en *not-for-profit* organisaties; ook starten zij regelmatig hun eigen onderneming of gaan ze aan de slag als ZZP'er.

Nieuwe functie(titels) en specialismen zijn in het domein aan de orde van de dag. In het huidige 'speelveld' van de creatieve technologie hebben afgestudeerden – afhankelijk van hun majorkeuze – functietitels als UX-Designer, Interaction Designer, Web Designer, Creative Developer, Game Designer, Front-end Developer, Usability Tester, Conceptontwikkelaar of Projectmanager.

A. Oriënteren en begrijpen	De opleiding baseert haar opleidingsprofiel op het recent (2018) vernieuwde landelijke CMD-profiel. Dit profiel benoemt vier beroepsspecifieke competenties (A t/m D) en vijf generieke (E t/m I, zie figuur 1).
B. Conceptualiseren	
C. Verbeelden en prototypes maken.	In het herontwikkelingsproces van het landelijke beroeps- en opleidingsprofiel (i) is een internationale vergelijking gemaakt met verwante opleidingen, (ii) zijn de internationale ontwikkelingen in het domein betrokken, (iii) is de BoKS geactualiseerd, (iv) is een koppeling tot stand gebracht met de Dublin Descriptoren voor het bachelorniveau en (v) heeft een brede validatie door het werkveld plaatsgevonden.
D. Evalueren	
E. Inter- multidisciplinair samenwerken	
F. Manifesteren en presenteren	
G. Initiëren, organiseren en regisseren	
H. Ontwikkelen en reflecteren	De opleiding heeft de landelijke set eindcompetenties, inclusief de concretisering ervan in gedragsindicatoren, integraal overgenomen als de door haar beoogde leerresultaten en daaraan een eigen, profilerende, competentie Ondernemen toegevoegd. Deze competentie wordt niet alleen ondersteund door het opleidingseigen, regionale werkveld, maar sluit ook aan op een van de drie hogeschoolbrede profilerende thema's, namelijk 'entrepreneurship'.
I. Onderzoeken	

Fig. 1 – Eindcompetenties CMD

De opleiding heeft deze competentie in haar Opleidingsplan nader uitgewerkt.

De beoogde leerresultaten bevatten een expliciete focus op multidisciplinaire, multiculturele en internationale samenwerking; concreet betekent dit dat de afgestudeerde CMD'er beschikt over interculturele communicatievaardigheden en in staat is diversiteit te benutten. Met name voor de Engelstalige Game Design variant van de opleiding is deze internationale focus – door haar internationale studentenpopulatie – een vanzelfsprekendheid.

'Onderzoeken' behoort tot de generieke CMD-competenties, die in een zestal gedrags-indicatoren is vertaald en door de opleiding in haar Opleidingsplan nog nader is uitgewerkt. Het toepassen van onderzoekresultaten in een ontwerp of het ontwerpvak, het zelf kunnen uitvoeren van ontwerpgericht onderzoek (methodisch ondersteund door o.m. het CMD-Methods Pack) en de ontwikkeling van de onderzoekende houding van de student, maken hiervan deel uit.

Weging en Oordeel

De opleiding voldoet op deze standaard niet alleen aan de basiskwaliteit, maar overstijgt deze waar het gaat om haar profilering.

Het opleidingsprofiel voldoet aan het bachelorniveau en is inhoudelijk stevig verankerd in het (inter)nationale domein waarin de afgestudeerde CMD'er aan de slag gaat; tevens is het profiel breed gevalideerd, ook door het eigen regionale werkveld. Het profiel kent bovendien een expliciete focus op internationalisering en een voor de CMD'er passende gerichtheid op onderzoekend vermogen, die de opleiding op heldere wijze heeft uitgewerkt in haar opleidingsplan.

Daar bovenop weet de opleiding zich in haar profiel te onderscheiden door hierin expliciet het ondernemerschap – als doorwerking van een van de strategische thema's van de Hanzehogeschool – op te nemen. In haar Opleidingsplan heeft zij de door haar beoogde ontwikkeling tot ondernemende professional helder geëxpliciteerd.

Alles afwegend, komt het panel voor Standaard 1 tot het oordeel '**goed**'.

4.2. Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Toelichting NVAO: De beoogde leerresultaten zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. Hierbij wordt rekening gehouden met de diversiteit van de toegelaten studenten. De docenten zijn zowel inhoudelijk als didactisch voldoende deskundig om de opleiding te verzorgen en geven begeleiding. De onderwijsleeromgeving bevordert dat studenten op actieve wijze deelnemen aan de vormgeving van het eigen leerproces (*student-centred*). Opleidingsspecifieke voorzieningen worden beoordeeld, tenzij het gaat om instellingsbrede voorzieningen waarover bij de ITK al is gerapporteerd.

Bevindingen

Programma

Recent heeft de opleiding in de curricula een gemeenschappelijke basis voor de drie majoren aangebracht. Het curriculum van de opleiding is nu opgebouwd rond vier focusgebieden die in alle majoren aan bod komen. Deze focusgebieden zijn: (i) *creative design*, met aandacht voor 'design thinking' en creatieve methoden; (ii) *technologies*, gericht op prototype en evaluatie, tools en technieken voor het vervaardigen van interactieve digitale producten en nieuwe technologieën, (iii) *design research*, met onderzoekstechnieken gericht op het ontwerpen en evalueren van effectieve producten en (iv) *21st century skills/entrepreneurship*, waarin de focus ligt op interculturele vaardigheden en het ontwikkelen van nieuwsgierigheid.

	Periode 1		Periode 2		Periode 3		Periode 4	
	ec		ec		ec		ec	
Jaar 1	Major A	6	Major A	6	Major B Project en tools #1	6	Major C Project en tools #1	6
	Project en tools #1		Project en tools #2					
	Gezamenlijk	9	gezamenlijk	9	gezamenlijk	9	gezamenlijk	9
Jaar 2	Eigen major	6	Eigen major	6	Eigen major	4	Keuzevakken	4
	Project & portfolio	4	Project & portfolio	4	Labs	5	labs	5
	Deels gezamenlijk	5	Deels gezamenlijk	5	Deels gezamenlijk	6	Deels gezamenlijk	6
Jaar 3	minor	15	minor	15	stage	15	stage	15
Jaar 4	gezamenlijk	5	gezamenlijk	4	gezamenlijk	3	gezamenlijk	3
	Innovatie-werkplaats	10	Innovatie-wp afstuderen	5 6	afstuderen	12	afstuderen	12

Fig. 2 – Schematische weergave van het curriculum

In het eerste semester van de propedeuse start de student vanuit de gekozen major en maakt hij in het tweede semester kennis met de twee andere majoren. Ongeveer een derde van het programma is majorspecifiek, tweederde – zoals research, business en programming – wordt gevolgd door alle studenten. Aan het einde van de propedeuse maakt de student, vanuit de aangebrachte brede basis, zijn definitieve majorkeuze.

In alle drie de projecten uit het eerste jaar doorloopt de student de ontwerpcyclus; ook doet hij op het gebied van ondernemerschap ervaring op met het ontwerp- en innovatieproces, en leert hij businessmodellen toe te passen. Gast sprekers, maar ook docenten die ondernemer zijn, brengen de praktijk van het werkveld in de colleges.

Het eerste semester van het tweede jaar biedt de student verdieping in de gekozen eigen major; daarnaast is 10EC gewijd aan CMD-brede vakken.

Zo richt Game Design zich op de theorie van het ontwerpen, op designtechnieken voor spellen en op toegepast spelontwerp, en leert de student werken met specifieke gametools zoals Unity en Blendr. De ID-student richt zich op de beheersing van complexe interacties, user experience en persuasive design. Bij Visual Design ligt de nadruk op het begrijpen van mens en gedrag, en op het creëren van (commerciële) waarde voor de gebruiker en de opdrachtgever; aan de orde komen UCD, visualisatie, animatie, merk en markt, storytelling en visual design.

In het tweede semester staat het grote lab-project van 10EC geprogrammeerd. In het project werken studenten samen met opdrachtgevers uit de praktijk en soms met studenten uit de andere majoren. De opleiding beoogt hiermee de vaardigheid van studenten om multidisciplinair te werken te bevorderen; het panel ziet dat dit in een aantal projecten ook gebeurt.

Studenten maken zelf hun projectkeuze. Parallel aan het project biedt de opleiding algemene vaardigheidsvakken aan, zoals ondernemerschap, digital ethics, Engels en intercultural competencies. Ook nu weer wordt de ontwerpcyclus doorlopen. Healthy Ageing en Energy – naast ondernemerschap de andere twee strategische thema's van de hogeschool – zijn de thematische voorkeursgebieden. Hun ondernemerschapscompetenties ontwikkelen studenten in verschillende businessvakken en labs.

In de vierde periode van het jaar biedt de opleiding studenten de mogelijkheid om zich in een keuzevak verder te verdiepen in het ondernemerschap. Studenten die dit willen, kunnen begeleiding krijgen bij de ontwikkeling van hun zelfstandig ondernemerschap en deelnemen aan de Hanzebrede TopOndernemersRegeling (TOR), waar student-ondernemers onder voorwaarden meer flexibiliteit krijgen binnen hun studie en zij hun stage- en afstudeerperiode geheel in het kader van hun eigen bedrijf kunnen uitvoeren. Vier studenten van de opleiding namen het afgelopen studiejaar aan deze regeling deel.

Het derde jaar staat geheel in het teken van de stage (30EC) en de verbredende of verdiepende keuzeminoren (30EC); ook kan de student hierbinnen voorsorteren op doorstroom naar een masterstudie door de internationale minor The Future of Technology & Society te volgen. Studenten die hun ondernemerschap in het derde jaar verder willen versterken, kunnen dit doen in verschillende minoren. Ook kunnen zij terecht bij een Incubatorcentrum en het Marian van Os Centrum voor Ondernemerschap, als zij een werkplek of kantoor willen in een ondernemend klimaat met andere studentondernemers.

In het vierde jaar, tot slot, ligt de focus geheel op 'innoveren'. In het eerste semester werkt de student in een zogenoemde innovatiewerkplaats (15EC), waar hij samen met studenten uit de andere majoren aan opdrachten uit de praktijk werkt, die ruimte bieden voor uiteenlopende creatieve oplossingen. De opdrachtgever is bij de start en eindpresentaties aanwezig en wordt tussendoor betrokken bij het ontwerpproces.

De vierdejaarsstudenten van de CMD-opleiding werken – al dan niet multidisciplinair – samen in de Digital Society Hub, een leerwerk omgeving die het panel tijdens de audit bezoekt. Het opleidingseigen lectoraat is er ook gehuisvest en opdrachtgevers kunnen er worden ontvangen.

Ook het afstuderen (30EC) in de tweede helft van het vierde jaar beoogt te zijn gericht op 'innovatiewerk', maar nu door de student zelfstandig uitgevoerd. Het eindproduct dient een ontwerp van een digitaal interactief prototype te zijn.

Parallel aan zijn ontwikkeling geeft de student blijk van zijn vermogen tot persoonlijke en professionele reflectie en toont hij de doorgemaakte talentontwikkeling in een eigen (showcase)portfolio, dat hij aan het einde van zijn studie tezamen met het eindproduct aan de buitenwereld presenteert.

Doordat de Engelstalige major Game Design een brede schakering studenten met uiteenlopende nationaliteiten herbergt en de studenten in lessen en de innovatiewerkplaatsen meerdere gemeenschappelijke activiteiten hebben, heerst er binnen de opleiding een internationaal en intercultureel klimaat.

Voor wie in het derde of vierde jaar geen semester in het buitenland doorbrengt, realiseert de opleiding 'internationalisation at home'. Studenten uit de Nederlandstalige minoren zetten zich uiteen met internationale en interculturele aspecten door het samenwerken in projecten waaraan studenten met verschillende nationaliteiten en achtergronden deelnemen. Zo is er in de propedeuse het internationale Game-major-blok, in het eerste en tweede jaar de vakken Engels en intercultural competences en in het vierde jaar het innovatieproject met studenten uit alle drie de majoren. Daarnaast kunnen studenten deelnemen aan internationale minoren.

In 2017-2018 studeerden 42 studenten kortere of langere tijd in het buitenland, terwijl er 14 hun stage in het buitenland deden. In 2018-2019 is het aantal aanmeldingen voor een buitenlandverblijf in het derde jaar gestegen naar 82; dat is ca. 32% van het aantal derdejaarsstudenten. Doordat de opleiding investeert in haar netwerk van internationale partners, neemt het aantal exchangeplaatsen toe en wordt de kennisuitwisseling, bijvoorbeeld over game-labs met universiteiten in Finland, gestimuleerd. De buitenlandse studenten, zo vernam het panel, voelen zich gezien en gehoord.

Ten tijde van de audit is de opleiding op weg naar de implementatie van het zogenoemde High Impact Learning That Lasts (HILL) van Dochy c.s. Dit didactisch concept, zo weet ook de opleiding, vraagt een cultuurverandering bij zowel docent als student en betekent onder meer dat de intrinsieke motivatie van de student voorop komt te staan, het onderwijs flexibel wordt ingericht, het aantal toetsen wordt beperkt en formatief toetsen regel wordt. Omdat de opleiding tot op heden vooral projectgestuurd onderwijs verzorgt – met relatief weinig ruimte voor differentiatie en eigen profilering – heeft zij in de transitie naar HILL nog stevige slagen te maken. Op weg naar volledige implementatie van HILL, dat op het moment van de audit met name in de Innovatie Werkplaatsen (IWP) tot bloei komt, werkt de opleiding al zoveel mogelijk met authentieke problemen en echte opdrachtgevers. Naast de IWP's biedt zij ook keuzeruimte in labs, stages en bij het afstuderen. Coaching, feedback en (portfolio)-assessments zijn daarbij de faciliterende instrumenten. Het panel is positief over de inzet van de opleiding om HILL in te voeren.

Ten aanzien van de studieloopbaanbegeleiding kreeg het panel in het studentengesprek de indruk dat ook in het eerste en tweede studiejaar de studenten vooral zelf het initiatief moeten nemen als zij behoefte hebben aan begeleiding. Het panel vraagt zich af of dit in de eerste fase van de studie adequaat genoeg is; ook benoemden de studenten forse verschillen in aanpak tussen de SLB-docenten. In het derde en vierde jaar is de begeleiding op afroep beschikbaar via een zogenoemde Study Desk; het panel vindt in deze fase van de studie – in het kader van toenemende zelfstandigheid – een wat lossere begeleiding passend. De opleiding heeft extra aandacht voor langstudeerders op een wijze die studenten motiveert tot en faciliteert bij het afronden van hun studie. Over de manier waarop de opleiding haar studenten informeert omtrent de studie en alle aangelegenheden rond de studie zijn de studenten, zo bleek zowel uit de audit als uit de NSE 2018, tevreden. De kwaliteit van de opleidingsdocumentatie die het panel heeft ingezien, is daarmee zonder meer in overeenstemming.

Voor wat betreft de instroom heeft de opleiding de formele kant goed op orde: de (wettelijke) instroomeisen ten aanzien van de vereiste vooropleiding staan verwoord in de Onderwijs- en Examenregeling (voor de major Digital Design is er de Engelstalige *Teaching and Examination Regulations*). Wel vindt het panel, mede op grond van de met docenten en studenten gevoerde gesprekken, dat de stormachtige groei van de opleiding stabilisatie behoeft. Het panel begrijpt dat de massale instroom de opleiding in staat heeft gesteld docenten aan te trekken die de ingrijpende transitie van het programma versneld hebben kunnen bewerkstelligen, maar ziet tegelijkertijd dat de Groningse CMD-opleiding in de NSE 2018 over de gehele linie lager scoort dan in voorgaande jaren; volgens het panel een teken dat de ongelimiteerde groei impact begint te krijgen op de onderwijskwaliteit, hoewel de studenten hiervan tijdens de audit over het algemeen geen blijk gaven.

Het panel vernam desgevraagd van de faculteitsdirectie en de CvB-voorzitter dat de hogeschool het instellen van een numerus fixus niet op voorhand noodzakelijk acht, omdat het aantal aanmeldingen vorig jaar al terugliep en de instroom voor het komende studiejaar zich lijkt te stabiliseren. Het panel vindt dit een goede zaak, te meer daar ook docenten aangeven dat de groeicurve de kramp om binnen het programma (teveel) te differentiëren – en dus student-gecentreerd onderwijs te verzorgen – heeft versterkt. Het panel bepleit dan ook met klem een beheerste groei, om tijd en ruimte te creëren voor de doorontwikkeling van het vernieuwde curriculum.

Docententeam

Op het moment van de audit werken er bij de CMD-opleiding van de Hanzehogeschool in totaal 74 docenten, inclusief de lector (die ook lesgeeft) en de instructeurs, met een totale taakomvang van 53,3 fte; 93% is mastergeschoold, 12% is bovendien gepromoveerd.

Het panel heeft tijdens de audit een zeer betrokken gezelschap van docenten ontmoet, waarin oudgediende en jongere docenten opvallend goed samenwerken. Door de recente aanstelling van veel nieuwe, jonge docenten heeft de opleiding terecht aandacht voor de cohesie in het docententeam en de ontwikkeling van een nieuwe, meer dynamische opleidingscultuur. Het opleidingsniveau van de docenten is bovengemiddeld hoog; het aantal PhD's omvangrijk. Maar liefst de helft van het docentencorps is geïnvolveerd in onderzoek, ongeveer eenzelfde aantal is actueel actief in het werkveld; belangrijk, omdat de opleiding de ontwikkeling van ondernemerschap als een van de speerpunten van het programma ziet. Ook de interculturele en internationale competenties zijn goed in het docententeam verankerd; meerdere docenten hebben gestudeerd of gewerkt in het buitenland, kunnen – bevestigen ook de (buitenlandse) studenten – prima lesgeven in het Engels en werken samen met internationale partners.

Het opleidingsteam participeert in zogenoemde inhoudelijke focusgroepen, die zich richten op de belangrijkste disciplines binnen CMD (Creative Design, Design Research, 21st Century Skills, Entrepreneurship, Technology). Uit een door de opleiding gepresenteerd taartdiagram blijkt dat het docententeam de benodigde expertisegebieden evenwichtig afdekt. Het panel vraagt, op basis van de auditgesprekken en de beoordeelde producten aandacht voor de bewaking en versterking van de creatieve dimensie binnen het docententeam.

De opleiding heeft oog voor professionalisering, ook al gelet op het relatief grote aantal nieuwe docenten; zo worden de didactische kwaliteiten van nieuwe collega's ondersteund via de cursus Basiskwalificatie Didactische Bekwaamheid en gaan verschillende docenten op voor de BKE-kwalificatie. In het lopende studiejaar investeert de opleiding bovendien in onderlinge kennisuitwisseling – waaronder het kalibreren van opdrachten – en schoolt zij haar docenten in feedbackvaardigheden. Beginnende docenten krijgen een starterscursus en worden ondersteund door een ervaren collega, een buddy. In het kader van de invoering van HILL, vindt het panel de voorgenomen scholing hierin een goede stap. Zittende docenten wordt eens in de vijf jaar een werkveldstage geboden en zij die aan internationale studenten lesgeven, mogen iedere vier jaar naar een buitenlandse partnerinstelling. Docenten die dit willen, faciliteert de hogeschool bij het behalen van het Cambridge English Certificate.

De transitie van de opleiding heeft de afgelopen jaren veel energie gekost, waardoor de werkdruk onder docenten tot grote hoogte is gestegen. Tijdens de audit stellen de docenten met wie het panel spreekt, dat er weliswaar sprake is van een stevige werkdruk, maar dat de onderlinge sfeer goed is en er serieus gewerkt wordt aan verbetering. Zo kijkt de opleiding bijvoorbeeld naar mogelijkheden (i) om het aantal summatieve toetsen te verminderen ten faveure van formatieve, (ii) om docenten meer invloed te geven op hun inzet en deze beter aan te laten sluiten op hun kwaliteiten en competenties. De docenten met wie het panel sprak, zeiden de eerste effecten van de verbetermaatregelen reeds te merken.

Opleidingsspecifieke voorzieningen

Het auditpanel heeft als onderdeel van de audit een rondgang gemaakt langs de ruimtelijke en technische voorzieningen van de opleiding. Het panel constateert dat de opleiding beschikt over de juiste voorzieningen om het CMD-programma te kunnen uitvoeren. Zo zijn er o.a. AV-studio's, een Eye Tracking Lab, een VR-lab en de mogelijkheid tot 3D-printing. Het panel was in het bijzonder gecharmeerd van het nieuwe gebouw van de Digital Society Hub op de Groningse campus, een innovatiewerkplaats waar studenten, de lector User-Centred Design en docenten samen met werkveldpartners werken aan multidisciplinaire projecten. Het panel moedigt de opleiding aan deze voorziening – zeker in relatie tot HILL – nog steviger in het curriculum te integreren.

Het panel constateerde dat de studentenvertegenwoordiging vanuit de CMD-opleiding gebeurt door één student die zitting heeft in de op instituutsniveau ingerichte Opleidingscommissie. Hoewel de opleiding de inspraak binnen de opleiding zelf via zogenoemde Achterban-bijeenkomsten en een studentenvereniging heeft georganiseerd, beveelt het panel de opleiding toch aan om de studentenvertegenwoordiging in de bestaande centrale Opleidingscommissie, dan wel door middel van een in te stellen eigen opleidingscommissie(kamer), te verstevigen. Dit met name, omdat de OC – anders dan zelfgeorganiseerde inspraakorganen – formeel instemmingsrecht kan uitoefenen.

Weging en Oordeel

Het curriculum kent een goede wisselwerking met de beroepspraktijk. De focus op echte CMD-beroepsproducten mag echter al eerder in de opleiding gebeuren. Het programma heeft een voor iedere major logische structuur, is dekkend voor de beoogde leerresultaten, biedt inhoudelijke samenhang en een toename in complexiteit. Het programma faciliteert de mogelijkheid om ondernemerscompetenties te ontwikkelen en multidisciplinair samen te werken. Niet alleen in de Game Design major is de internationale dimensie tastbaar aanwezig, maar ook in de andere majoren studeren studenten in een internationale ambiance en volgen zij relatief veel buitenlandstages. Onderzoek is geïntegreerd in de projecten, maar zou sterker verbonden kunnen worden met de vervaardiging van prototypen op basis van iteratie.

Het docerend personeel is zeer betrokken bij de studenten, goed benaderbaar en hooggekwalificeerd. De creatieve dimensie zou nog versterkt kunnen worden. Door de aanzienlijke uitbreiding van het docentencorps bouwt de opleiding aan een nieuw teamverband en is er aandacht voor (didactische) professionalisering, waarbij ook oudere docenten een opvallende veerkracht en een stevig commitment aan de opleiding laten zien.

De opleidingseigen voorzieningen faciliteren de multidisciplinaire samenwerking en de ontwikkeling van ondernemende competenties. De Digital Society Hub is daar een prachtig voorbeeld van. De ruimtelijke voorzieningen heeft de opleiding goed op orde. De begeleiding is in de bovenbouw terecht vraaggestuurd en fraai ingericht met een Study Desk, maar zou in de eerste twee studie jaren nog nadrukkelijker en eenduidiger vorm kunnen krijgen. Internationale studenten voelen zich welkom en gezien. De informatievoorziening aan studenten is op orde; de inspraak via de Opleidingscommissie zou meer geformaliseerd en verstevigd kunnen worden.

Alles afwegend, voldoet de opleiding voor wat betreft Standaard 2 aan de vereisten van basiskwaliteit: (i) programmatisch is sprake van een gedegen programma, waarin het iteratieve proces van ontwerpgericht onderzoek nog sterker kan worden uitgewerkt; (ii) het docentencorps is inhoudelijk goed geëquipeerd, waarbij hard wordt gewerkt aan teamvorming en de didactische professionalisering van de nieuwkomers; de creatieve dimensie binnen het team verdient nog aandacht; (iii) de ruimtelijke en opleidingsspecifieke faciliteiten heeft de opleiding zonder meer op orde.

Het panel beoordeelt Standaard 2 derhalve als '**voldoende**'.

4.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Toelichting NVAO: De beoordeling is valide, betrouwbaar en voldoende onafhankelijk. De eisen zijn helder voor de studenten. De kwaliteit van de tentaminering en examinering wordt voldoende gewaarborgd en voldoet aan de wettelijke deugdelijkheidsvereisten. De toetsen ondersteunen het eigen leerproces van de student.

Bevindingen

De opleiding voert het toetsbeleid uit dat op Instituutsniveau is vastgelegd. Dit toetsbeleid bevat o.a. heldere uitgangspunten, kwaliteitseisen en een toetsontwerp- en evaluatiecyclus. Het impliceert bovendien een beperking aan het aantal toetsen per blok (bij voorkeur 5, maximaal 7), stimuleert tot het toetsen in grotere eenheden, benadrukt het belang van formatieve toetsing en de noodzaak tot individuele toetsing, ook bij groepsopdrachten. Wat nog ontbreekt – zo constateert ook de opleiding – is aansluiting op de didactiek van high impact learning, die sterk leunt op een feedback- en assessmentcultuur, gericht op ontwikkeling. Daarbij passen ook vernieuwende toetsvormen, bijvoorbeeld in de vorm van YouTube presentaties, events of conferenties. De opleiding ziet dit als de volgende ontwikkelstap in haar toetsbeleid, die – zo weet het management – nogal wat zal vragen van de didactische vaardigheden van docenten. Het panel waardeert de richting waarin het toetsbeleid van de opleiding zich ontwikkelt.

Op basis van een door de opleiding ontworpen toetsmatrix, stelt het panel vast dat zij haar studenten toetst op basis van de leeruitkomsten per onderwijseenheid, die zijn afgeleid van de beoogde leerresultaten. Per module hanteert de opleiding een toetsmatrix als basis voor de beoordeling van de student en de daarbij te hanteren criteria. Alle toetsen worden door minimaal twee examinatoren geconstrueerd. De opleiding communiceert de wijze van toetsen via het studiemateriaal in Osiris en Blackboard: zowel de leeruitkomsten, de toetsmatrixen als de beoordelingsmodellen zijn daar voor studenten ter inzage. De opleiding heeft, zo stelt het panel vast, haar toetsgebouw ten principale op een gedegen wijze ingericht: er is aandacht voor zowel de validiteit, de betrouwbaarheid als de transparantie naar studenten toe. De selectie van toetsen die het panel als onderdeel van het locatiebezoek heeft ingezien, vond het inhoudelijk van het juiste niveau en in vorm voldoende gevarieerd.

De sterke groei van de opleiding en daarmee de toename van het aantal nieuwe, minder ervaren docenten heeft ertoe geleid dat de opleiding het afgelopen studiejaar in het toetsproces steken heeft laten vallen, met als gevolg ook een lagere score in de NSE2018. De opleiding, zo is het panel gebleken, heeft inmiddels een aantal adequate verbetermaatregelen genomen, die – zo bevestigen ook de studenten tijdens de audit – de eerdere onvolkomenheden ondervangen. De rol van de Toetscommissie is daarbij van eminent belang geweest. De commissie heeft het afgelopen jaar als toetsadviseur opgetreden en docenten ondersteund bij het ontwikkelen van toetsen. Uit het gesprek dat het panel met leden van zowel de toets- als de examencommissie voerde, blijkt dat zij beide stevig in positie zijn: zij doen de juiste constatering, zijn kritisch en gericht op het 'rondmaken' van de pdca-cyclus.

Uit het gesprek met de beide commissies bleek ook dat zij de gang naar een andere toetscultuur toejuichen: meer formatieve toetsing, individueel en ook minder toetsen (van 5 naar 3) per blok. Het panel ondersteunt dit zeer. De examencommissie is realistisch over het proces: versterken kost tijd en het ontwikkelen van een feedbackcultuur vergt een omslag in het denken, en behoeft professionalisering van docenten.

Afstuderen

Het afstudeerprogramma (30EC) is voor alle majoren in opzet gelijk, maar is inhoudelijk toegespitst op de focus binnen de gekozen major. In het studiejaar 2017-2018 is de afstudeeropdracht meer 'open' geformuleerd dan in eerdere jaren en leidt het afstudeerproces tot een *afstudeerportfolio* met de volgende deelproducten: (i) een analyse van het door een opdrachtgever verstrekt vraagstuk, met een exploratie van de kansen en behoeften, (ii) een literatuur- en praktijkverkenning naar wat anderen al hebben bedacht over dit soort vraagstukken en mogelijke oplossingen, (iii) een generatie en selectie van ideeën en een ontwerpspecificatie, (iv) een prototype dat wordt getest, (v) een evaluatie van product en proces. Het beoordeelde en goedgekeurde portfolio vormt de grondslag voor een eindassessment, dat via de methodiek van het Criterium Gericht Interview wordt afgenomen.

De studenten tonen hun eindniveau aan met een 'afstudeerportfolio', dat bestaat uit alle deelproducten van een digitaal interactief prototype die de student voor een opdrachtgever langs de lijn van de designcyclus heeft geconcipeerd, ontworpen en getest. Op het inleveren van dit schriftelijke document (inclusief het prototype) volgt, bij een voldoende tussenbeoordeling, de eindpresentatie van de student. De afstudeerbegeleider en een tweede beoordelaar beoordelen het eindwerk aan de hand van *rubrics* die zijn gebaseerd op de CMD-competenties.

Het afstuderen van 2016-2017 leverde drie afzonderlijke producten op: (i) een ontwerpaanpak, (ii) een getest prototype voor een interactief product, dat tot stand is gekomen door middel van ontwerpgericht onderzoek en verantwoord wordt in een afstudeerrapport, (iii) een presentatie/verdediging in een afstudeersessie.

Het beoordelingsformulier en de weging van de verschillende examenonderdelen staan in de afstudeerhandleiding, zodat studenten weten waarop zij worden beoordeeld.

Het panel waardeert het dat de opleiding inzet op de beoordeling van een afstudeerportfolio en dit met een assessmentmethodiek van een oordeel voorziet. Het vindt dit passend voor een CMD-opleiding die competentiegericht onderwijs verzorgt en de beginselen van High Impact Learning that Lasts (HILL) consequent wil doorvoeren. De slag van een strak beoordelingsformat met rubrics naar een meer holistische benadering, juicht het panel dan ook toe.

De opleiding heeft de betrouwbaarheid van de beoordeling tijdens het afstudeerproces, in termen van het meer-ogenprincipe, adequaat geborgd. Naast de afstudeerbegeleider is er een tweede, onafhankelijk, beoordelaar; beiden beoordelen het afstudeerportfolio, het prototype en de presentatie los van elkaar. Daarna komen zij tot een gemeenschappelijk oordeel. Indien de examinatoren geen consensus bereiken, geeft een derde beoordelaar een bindend oordeel. De opdrachtgever heeft geen invloed op het cijfer.

Het panel merkt op dat examinatoren nog een slag kunnen maken waar het de consequente invulling van het beoordelingsformulier betreft: regelmatig blijven feedbackvelden leeg, hetgeen met name bij cesuurgevallen ongewenst is. Ook wat er tijdens de afstudeerzitting gebeurt, is voor het panel diffuus gebleven, terwijl cijfers op grond hiervan soms wel hoger uitvallen. Het verdient aanbeveling om de mondeling gegeven feedback tijdens de afstudeerzitting ook op schrift (of anderszins) vast te leggen.

Om de betrouwbaarheid van de beoordeling verder te verhogen, investeert de opleiding in kalibreersessies. Ook de Commissie Kwaliteit Afstuderen, waarvan twee leden die afstudeeropdrachten voorafgaand aan uitvoering op waarde schatten, draagt bij aan kwaliteitsborging. De opleiding kalibreert het afstudeerresultaat niet alleen intern, maar ook met partneropleidingen in het land. Dit, zo zag het panel, levert waardevolle suggesties ter verbetering op, die overigens goed aansluiten op het beeld van het panel (zie Standaard 4).

Weging en Oordeel

De opleiding heeft haar toetsgebouw op een gedegen wijze ingericht. Er is aandacht voor zowel de validiteit, de betrouwbaarheid als de transparantie naar studenten toe. Dit geldt niet alleen voor de tussentijdse toetsen, maar ook voor het eindwerk; de vastlegging van feedback kan echter consequenter gebeuren. De door het panel beoordeelde selectie van tussentijdse toetsen was inhoudelijk aan de maat. De kwaliteitsborging gebeurt door een examencommissie en toetscommissie die beide stevig in positie zijn en een realistisch beeld hebben van 'de klus die nog geklaard moet worden'. De ontwikkeling in de richting van een assessmentcultuur vindt het panel prima en passend ook voor het type opleiding. De opleiding mag daarbij meer ruimte laten voor de intrinsieke motivatie van de student, zijn specifieke talenten en eigen profilering, en minder 'malachtig' en meer gedifferentieerd beoordelen. Alles afwegend komt het panel voor Standaard 3 tot het oordeel '**voldoende**'.

4.4. Gerealiseerde leerresultaten

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het realiseren van de beoogde leerresultaten blijkt uit de uitkomsten van toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Het panel heeft een aselecte, gestratificeerde steekproef genomen: uit het cohort 2016-2017 werd een vijftal afstudeerwerken beoordeeld en uit het meest recente cohort 2017-2018 een tiental.

Het panel vindt de eindwerken voor wat betreft het hbo-bachelorniveau op orde. Hoewel het panel de eindopdrachten niet erg uitdagend en/of innoverend vond, zijn de uitgevoerde onderzoeken zonder meer gedegen van opzet en uitvoering. Ook de beoordeling vond het panel in alle gevallen in overeenstemming met het geleverde resultaat, dat echter nogal eens in (te) volumineuze rapporten wordt gepresenteerd; daarnaast waren de geselecteerde eindwerken sterk economisch en 'business' gericht, en zijn de onderzoeken volgens een economisch stramien opgezet en niet in een design stramien. De opleiding bevestigt desgevraagd dat er sprake is van een overgangssituatie en de huidige eindwerken nog sterk verbonden zijn met de adviesrapporten uit de oude CS-opleiding. Daardoor komt ook het profilerend kenmerk 'ondernemerschap' in de eindwerken nog maar beperkt tot uiting, hetgeen bij volledige doorvoering van het nieuwe curriculum (over twee jaar) wel zal gebeuren.

Het panel constateert dat daardoor het eindproduct qua vorm niet helemaal past bij het CMD-domein en is het van oordeel dat de opleiding zich bij het afstuderen meer zou moeten richten op de (kwaliteit van de) CMD-beroepsproducten dan op het ontwikkel- en onderzoeksproces. Daarbij is iteratie van belang: niet eerst het onderzoek uitvoeren en dan het maakproces, maar het onderzoek parallel laten lopen aan het maakproces, waarbij studenten in afwisseling denken en doen (zie ook eerder, Standaard 2).

Het panel zou graag zien dat innovatie sterker wordt geborgd in het afstudeerproces; de authenticiteit van de student lijkt nu te worden beperkt door de enigszins strakke, procesmatige en te weinig gedifferentieerde manier van werken en beoordelen (zie ook Standaard 3). Zowel de docenten als het werkveld maken tijdens de opleiding opmerkingen die raken aan de beperkingen van de tamelijk strakke organisatie van het afstuderen: zij zagen graag meer flexibiliteit in het vierde jaar.

Het panel geeft de opleiding in het verlengde hiervan in overweging om de majoren 'overboord te gooien', de talentontwikkeling van de student meer voorop te zetten (*student-centred education*) en hun de mogelijkheid te bieden om vanuit de volle breedte van het CMD-profiel af te studeren. De afstudeercoördinatoren met wie het panel sprak, denken overigens dat de beroepsproducten die studenten over twee jaar afleveren geavanceerder en innovatiever zullen zijn, omdat de revisie van het curriculum dan ten volle in het afstuderen zichtbaar kan worden. Het panel vindt dit een goede zaak.

De werkveldvertegenwoordigers en de alumni met wie het panel tijdens de visitatie sprak, laten zich lovend uit over de meerwaarde van de opleiding. In juli 2018 bleek uit een eigen onderzoek van de CMD-opleiding onder opdrachtgevers een grote tevredenheid over de professionele houding van de afgestudeerden en de producten die zij realiseren. Veel studenten krijgen in het verlengde van of al tijdens hun afstuderen een baan aangeboden.

Weging en Oordeel

De afgestudeerden realiseren zonder twijfel het hbo-bachelorniveau. Het uitgevoerde onderzoek is stevig, maar drijft in zijn opzet enigszins weg van de innovatieve beroepsproducten die het CMD-domein verlangt. De opleiding is zich hiervan bewust en verwacht bij volledige doorwerking van het nieuwe curriculum passender afstudeerwerk. Het werkveld toont zich tevreden over de professionele kwaliteiten van de afgestudeerden, die soms al tijdens hun studie een baan krijgen aangeboden. Het panel beoordeelt Standaard 4 als **'voldoende'**.

5. ALGEMEEN EINDOORDEEL

Het panel heeft een CMD-opleiding gezien die zichzelf opnieuw heeft moeten uitvinden. In de achterliggende jaren heeft zij een stormachtige groei doorgemaakt en parallel daaraan een transitieproces doorlopen naar een meer geïntegreerde CMD-bachelor. Ten tijde van de audit is dit proces voor driekwart voltooid.

De opleiding heeft de processen en de voorwaarden nu op orde, zodat er na een onstuimige periode meer rust ontstaat voor reflectie en inhoudelijke verdieping. De plannen daartoe zijn talrijk, laten cohesie en consistentie zien, gaan in de goede richting en scheppen dan ook hoge verwachtingen.

Het panel is zeer te spreken over het streven van de opleiding om te komen tot een andere beoordelingscultuur, met een betere balans tussen assessment en beroepsproduct enerzijds, en het proces anderzijds. Aandacht daarbij voor de intrinsieke motivatie, 'het eigen profiel' van de student en zijn talentontwikkeling op basis van zijn innovatieve/creatieve vermogens vindt het panel van belang, ook al vanwege de grootte van de opleiding.

Het panel complimenteert de opleiding voor de bovengemiddeld goede wijze waarop zij onderwijs, onderzoek en werkveld met elkaar weet te verbinden, met name door de inrichting van Innovatiewerkplaatsen.

Met het oordeel 'goed' op Standaard 1 en een 'voldoende' voor de standaarden 2 t/m 4 komt het panel voor de opleiding als geheel tot het oordeel '**voldoende**'.

Het panel adviseert de NVAO dan ook de hbo-bacheloropleiding Communication & Multimedia Design van de Hanzehogeschool Groningen opnieuw te accrediteren voor een periode van zes (6) jaar.

6. AANBEVELINGEN

- De focus op echte CMD-beroepsproducten mag al eerder in de opleiding gebeuren.
- Onderzoek is geïntegreerd in de projecten, maar zou sterker verbonden kunnen worden met de vervaardiging van prototypen op basis van iteratie.
- De inspraak via de Opleidingscommissie zou meer geformaliseerd en verstevigd kunnen worden.
- Bied in de assessments meer ruimte voor de intrinsieke motivatie en eigen profilering van de student door meer gedifferentieerd te beoordelen.
- Ga na of het vraaggestuurd begeleiden in de eerste fase van de studie adequaat genoeg is en synchroniseer de verschillen in aanpak tussen de SLB-docenten.
- Heb in het personeelsbeleid aandacht voor versterking van de creatieve dimensie binnen het docententeam.
- Integreer de Innovatiewerkplaats nog steviger in het curriculum dan nu het geval is.
- Leg de mondeling gegeven feedback tijdens de afstudeerzitting ook op schrift (of een ander medium) vast.
- Focus bij het afstuderen meer op de (kwaliteit van de) CMD-beroeps*producten* dan op het ontwikkel- en onderzoeks*proces*; breng beide daardoor in balans.
- Overweeg om de majoren te verlaten, de talentontwikkeling van de student meer voorop te zetten en hun de mogelijkheid te bieden om vanuit de volle breedte van het CMD-profiel af te studeren.

BIJLAGE I   Scoretabel

Scoretabel paneloordelen Hanzehogeschool Groningen hbo-bacheloropleiding Communication and Multimedia Design voltijd	
Standaarden	Oordeel
Standaard 1 Beoogde leerresultaten	G
Standaard 2 Onderwijsleeromgeving	V
Standaard 3 Toetsing	V
Standaard 4 Gerealiseerde leerresultaten	V
Algemeen eindoordeel	V

BIJLAGE II Programma, werkwijze en beslisregels

Auditprogramma: Beperkte Opleidingsbeoordeling hbo-bacheloropleiding CMD – Hanzehogeschool Groningen

Datum: 14 februari 2019

Locatie: Groningen

Tijd	Gesprekspartners (functies) ¹	Gespreksonderwerpen
08.15 - 08.30	<ul style="list-style-type: none"> Opleidingsmanagers CMD 	Inloop & ontvangst auditpanel
08.30 - 09.00	Vooroverleg auditpanel	- bestudering documenten ter inzage
09.00 - 09.30	CMD Groningen presenteert zichzelf! Studenten uit alle vier de studie jaren, uit de verschillende majoren tonen een proeverij van het onderwijs <ul style="list-style-type: none"> Ongeveer 10 studenten met begeleidend docent, producten. 	<ul style="list-style-type: none"> verbinding onderwijs en onderzoek ondernemende professional internationalisering regionale verbinding met het CMD-werkveld
09.30 - 09.45	Pitch van de opleiding waarin zij zich presenteert ten aanzien van gemaakte keuzes, stand van zaken en voornemens <ul style="list-style-type: none"> Dean en Opleidingsmanagers CMD 	<ul style="list-style-type: none"> positionering opleiding ambities
09.45 - 10.30	Het onderwijs van CMD Docenten standaard 1	<ul style="list-style-type: none"> verbinding onderwijs en onderzoek actualiteit van de opleiding in relatie tot het werkveld praktijkcomponent IWP/DSH toetsen en beoordelen internationalisering
10.30 - 10.40	Pauze / Intern overleg	- intern overleg
10.40 - 11.25	Het onderwijs van CMD Studenten en docenten, Standaard 2	<ul style="list-style-type: none"> aansluiting van op de opleiding op vooropleiding kwaliteit en relevantie programma studeerbaarheid / studiebegeleiding docententeam inhoud en vormgeving programma opleiding specifieke voorzieningen
11.25 - 12.00	Afstemming auditpanel en rondleiding ZP 11	
12.00 - 13.00	Lunch auditpanel	
13.00 - 13.15	Korte autorit/ verplaatsing naar de DSH, Zernikepark 10	
13.15 - 14.45	Onderwijsvisie in de praktijk: verbinding Onderwijs, Onderzoek en Werkveld 13.00-13.30 uur: <i>Vervlechting Onderwijs, Onderzoek en Werkveld middels lectoraat en Digital Society Hub (DSH)</i> 13.30-14.45 uur: <i>Verbinding Onderwijs, Onderzoek, Werkveld: gesprek aan de hand van verschillende projecten met Werkveldpartners</i>	<ul style="list-style-type: none"> regionale verbinding met het CMD-werkveld verbinding onderwijs, onderzoek en werkveld actualiteit van de opleiding in relatie tot het werkveld kwaliteit en relevantie van de opleiding
14.45 - 15.00	Korte autorit/ verplaatsing naar Zernikeplein 11	

¹ NB. In verband met de privacywetgeving zijn hier uitsluitend de functies/rollen van gesprekspartners opgenomen. De namen van de gesprekspartners zijn bij de secretaris van het auditpanel bekend.

Tijd	Gesprekspartners (functies) ¹	Gespreksonderwerpen
15.00 - 15.45	Kwaliteit van toetsing & borging van het eindniveau van CMD Standaard 3 en 4	<ul style="list-style-type: none"> • bevoegdheden, taken en rollen • kwaliteitsborging toetsen en beoordelen • borging eindniveau • toetsen en beoordelen • aansluiting opleiding op de praktijk
15.45 - 16.00	Intern overleg	
16.00 - 16.30	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Voorzitter College van Bestuur Hanzehogeschool Groningen en dean Instituut voor Communicatie, Media & IT</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • verbinding onderwijs, onderzoek en werkveld in relatie tot het Strategisch Plan van de Hanzehogeschool
16.30 - 17.00	Intern overleg auditpanel	<ul style="list-style-type: none"> • bepaling voorlopige beoordeling NVAO standaarden
17.00 - 17.30	Pending issues (<i>alle gesprekspartners zijn hiervoor beschikbaar</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • (indien van toepassing)
17.30	Terugkoppeling en afsluiting	

Werkwijze

Bij de beoordeling van de betreffende voltijdse opleiding is uitgegaan van het door de NVAO vastgestelde "Beoordelingskader accreditatiestelsel hoger onderwijs" van september 2016. Daarin staan de standaarden vermeld waarop een auditpanel zich bij de uitgebreide opleidingsbeoordeling van een opleiding moet richten en de criteria aan de hand waarvan het panel zijn oordeel over de opleiding moet bepalen.

Op basis van de door opleiding verstrekte documentatie heeft het auditpanel zich een beeld kunnen vormen van de primaire en secundaire processen van de voltijdse en duale variant(en).

De visitatie was gericht op een verificatie van de bevindingen uit de documentenanalyse en het verkrijgen van aanvullende informatie over de inhoud van het programma. Dit geschiedde door gesprekken met vertegenwoordigers van de opleiding, studenten en het werkveld, die waren te kenschetsen als 'gesprekken tussen vakgenoten'.

De verificatie door het auditpanel geschiedde door verscheidene malen hetzelfde onderwerp met verschillende geleidingen te bespreken en aan de hand van additionele documentatie en - daar waar het de huisvesting en de materiële voorzieningen betreft- ook door eigen waarneming.

Na overleg met de betreffende opleiding heeft het auditpanel met in achtneming van de daartoe strekkende regels van de NVAO en op basis van zijn documentanalyse en de daaruit voortvloeiende specifieke aandachtspunten de keuze van de gesprekspartners vastgesteld.

Het Zelfevaluatie-rapport bevatte een studentenhoofdstuk waarin de ervaringen met en oordelen over de opleiding op grafisch-visuele wijzen waren verbeeld.

Afstemming deelpanels binnen het cluster

De opleidingen binnen het cluster werden grotendeels door hetzelfde panel beoordeeld.

De afstemming is allereerst geborgd door de in dit verantwoordingsformulier gepresenteerde overlap in de bezetting tussen alle deelpanels. Verdere kalibratie tussen de deelpanels vindt voorts plaats door de instructie die de panelleden krijgen met betrekking tot het beoordelingskader. Daarnaast is, rekening houdend met het feit dat elke opleidingsbeoordeling een individuele beoordeling betreft, vanuit de overlap in de bezetting, waar relevant, voortschrijdend gereflecteerd op vorige bezoeken binnen deze visitatiegroep. Verder wordt de afstemming tussen de panels geborgd door de ondersteuning van voor zoveel mogelijk dezelfde secretaris vanuit zowel Hobéon als NQA en door de inzet van getrainde voorzitters.

Het oordeel van het auditpanel vastgelegd in een conceptrapport werd aan de opleiding voorgelegd voor een toets op eventuele feitelijke onjuistheden.

Het oordeel van het auditpanel vastgelegd in een conceptrapport werd aan de opleiding voorgelegd voor een toets op eventuele feitelijke onjuistheden.

Beslisregels

Volgens de NVAO-Beslisregels Accreditatie kan een onderwerp 'onvoldoende', 'voldoende', 'goed' of 'excellent' scores. Hobéon heeft de beslisregels toegepast, zoals deze zijn opgenomen in het 'Beoordelingskader accreditatiestelsel hoger onderwijs Nederland, September 2016'.

Wanneer er sprake is van verschillende varianten van een opleiding (bijvoorbeeld: voltijd, deeltijd en duaal), dan moet uit de beoordeling blijken dat voor elke variant de kwaliteit is gewaarborgd op grond van de standaarden uit het betreffende beoordelingskader om te komen tot een positief eindoordeel over de opleiding.

Indien een opleiding onder één CROHO-registratie wordt aangeboden op meerdere locaties, kan de opleiding alleen voor accreditatie in aanmerking komen als uit de beoordeling blijkt dat elke locatie voldoet aan de in het betreffende kader genoemde kwaliteitsstandaarden.

BIJLAGE III Lijst geraadpleegde documenten

- Zelfevaluatie-rapport opleiding
- Domeinspecifiek referentiekader en de leerresultaten van de opleiding
- Schematische programmaoverzichten.
- Inhoudsbeschrijving (op hoofdlijnen) van de programmaonderdelen, met vermelding van
  - leerresultaten, leerdoelen, werkvormen, wijze van toetsen, literatuur (verplicht / aanbevolen), betrokken docenten en studiepunten.
- Onderwijs- en examenregeling – OER.
- Overzicht van het ingezette personeel
  - naam, functie, omvang aanstelling, graad en deskundigheid
- Overzichtslijst van alle eindwerken van de laatste twee jaar waaruit het door de student bereikte eindniveau kan worden afgeleid).
- Jaarverslag examencommissie, verslagen opleidingscommissie en verslag kalibreersessie met andere hogeschool.
- Toetsopgaven + beoordelingscriteria en normering (antwoordmodellen) en een representatieve selectie van gemaakte toetsen (presentaties, stageverslagen, assessments, portfolio's e.d.) en beoordelingen.
- Representatieve selectie van handboeken en overig studiemateriaal.
- NSE-uitkomsten 2018
- Diverse door de opleiding gebruikte bronnen bij het opstellen van haar Zelfevaluatie.

De vijftien eindwerken met beoordelingen die het auditpanel heeft ingezien zijn bekend bij de secretaris van het panel.

BIJLAGE IV Overzicht auditpanel

Naam visitatiegroep:	HBO-Bachelor Communication & Multimedia Design
----------------------	--

Samenstelling en expertise van de panelleden die bij de beoordeling zijn ingezet.

Naam	Rol	Expertise					
		Vakinhoud	Internationaal	Onderwijs en toetsing	Werkveld	visitatie- / audit	Studentzaken
Dhr. drs. W.G. (Willem) van Raaijen	Voorzitter		x	x		x	
Mevrouw drs. J.E.D. (Jurriënne) Ossewold	Lid	x	x	x	x	x	
De heer ing. B.G.M. (Bas) Olde Hampsink	Lid	x		x	x	x	
Mw. D. (Dieuwertje) Boersma (student-auditor)	Student-lid						x
H.R. (Rob) van der Made	Secretaris		x	x		x	

Korte functiebeschrijvingen (cv's) van de panelleden

Naam	Korte functiebeschrijvingen
Drs. W.G. (Willem) van Raaijen	De heer Van Raaijen is partner bij Hobéon en veelvuldig betrokken geweest bij audits, waaronder accreditatieaudits.
Drs. J.E.D. (Jurriënne) Ossewold	Mevrouw Ossewold is eigenaar en directeur van The Creative Media Consultancy en lid van het College van Bestuur / Directeur Onderwijs, Onderzoek en Organisatie aan Design Academy Eindhoven.
Ing. B.G.M. (Bas) Olde Hampsink	De heer Olde Hampsink is innovatieregisseur van Saxion over alle opleidingen en kenniscentra.
D. (Dieuwertje) Boersma	Mevrouw Boersma volgt de hbo-bacheloropleiding Communication and Multimedia Design bij aan de Haagse Hogeschool.
H.R. (Rob) van der Made	De heer Van der Made is sinds september 2010 NVAO-erkend secretaris.

Op 13 september 2018 heeft de NVAO goedkeuring gegeven aan de samenstelling van het auditpanel t.b.v. de beoordeling van de bacheloropleiding CMD van de Hanzehogeschool Groningen, onder het nummer 007095.

De door alle panelleden ondertekende onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaringen zijn in het bezit van Hobéon. In deze verklaring verklaren de panelleden gedurende ten minste vijf jaar voorafgaand aan de audit geen zakelijke noch persoonlijke binding te hebben gehad met de betrokken instelling - anders dan die in het kader van de werkzaamheden als lid van het auditpanel van het evaluatiebureau -, die een onafhankelijke oordeelvorming ten positieve of ten negatieve zou kunnen beïnvloeden.

Strategische dienstverlener voor kennisintensieve organisaties

Lange Voorhout 14
2514 ED Den Haag

T (070) 30 66 800

F (070) 30 66 870

E info@hobeon.nl

I www.hobeon.nl